

Den reformatoriska teologins relevans i vår tid

I en andra av två artiklar inför det stora Lutherjubileet 2017 diskuterar Göran Agrell och Peter Strömmer den reformatoriska teologins relevans för Svenska kyrkan i dag (den första artikeln publicerades i nummer 20 av Svensk Kyrkotidning).

Inför reformationsjubileet 2017, då 500-årsminnet av Luthers of-fentliggörande av sina 95 teser mot avlatens missbruk kommer att uppmärksammas, kan det vara på sin plats att reflektera över den reformatoriska teologin och dess konsekvenser. Vilken betydelse har det reformatoriska tänkandet idag? Historiskt kan man konstatera att Luther och de andra reformatorerna är grundläggande förnyare av den kyrkotradition som Svenska kyrkan står i. Den bygger på vad som är allmänkyrkligt – mycket är gemensamt för romersk-katolsk och luthersk tradition. Men Luther och hans reformatoriska kollegor reformerade, förenklade och förnyade både teologi och seder. Det viktigaste i det Luther kommer med är betoningen av frihet. Här följer fyra aspekter av den reformatoriska friheten.

Samvetsfriheten och människovärdet

För det första – samvetsfriheten och människovärdet.

I boken *Om en kristen människas frihet*, som kan anses vara pärlan i Luthers författarskap, talar han i paradoxer om den oväntade nåden. Den avgörande paradoxen anför Luther redan i skriftens början:

En kristen människa är den friaste herre över allting och ingen underdånig.

En kristen människa är den tjänstvilligaste tjänare under allting och alla underdånig.

Den människa som är den friaste herre över allting är den inre, andliga

människan. Människan ses antingen som den inre människan, den som är relaterad till Gud eller som den yttre människan, som är relaterad till världen. Kontrasten mellan inre och yttre människa är inte densamma som mellan själ och kropp. Det handlar om människans frihet från tvånget att frälsa sig själv genom sina gärningar. Om relationen mellan Kristus och människan skriver Luther:

Tron ... förenar själen med Kristus liksom en brud med hennes brudgum. ... Å ena sidan kan den trogna själen tillägna sig och berömma sig av allt, som Kristus äger ... Å andra sidan tillägnar sig Kristus allt, som tillhör själen ... Kristus är full av nåd, liv och salighet, själen är full av synder, död och fördömdelse. ... Kristus får synderna, döden och helvetet, men nåden, livet och saligheten blir själens tillhörighet.

Detta ”saliga byte” mellan brud och brudgum illustrerar det som sker i rättfärdiggörelsen: Kristus kommer själen så nära att han därigenom kan ta på sig dess skuld och avlasta den och överföra sin skuldfrihet på den. Allt detta sker genom tron, som är en gåva, och inte genom något vi gör, åstadkommer eller presterar. Med dagens språk kan det uttryckas så: vi får inte vårt människovärde genom det vi gör utan det ges oss av nåd i skapelse och frälsning.

Den andra delen av dubbeltesen behandlar tjänande och gärningar. Människan lever inte för sig själv utan för sin nästa. Hennes gärningar gör hon inte för att vinna rättfärdighet och frälsning, utan av sig själv i

glädje över den nåd och kärlek som skänks från Gud. Så blir och är en kristen människa allas tjänare. Luther formulerar slutsatsen i sin traktat på följande sätt:

Vi drar alltså nu den slutsatsen, att en kristen människa inte lever i sig själv utan i Kristus och sin nästa ... i Kristus genom tron och i sin nästa genom kärleken. Genom tron rycks hon upp över sig själv till Gud. Genom kärleken sänker hon sig ner under sig själv till nästan men förblir alltid i Gud och hans kärlek.

I dagens prestationsinriktade samhälle, där t.o.m. tron ses som en prestation, kan det vara befriande med denna ”nådens teologi”.

Att tolka Bibeln och tron

För det andra – friheten för alla att tolka Bibeln och tron.

I boken *Till den kristliga adeln av tysk nation om det kristliga ståndets förbättring* skriver Luther:

Man har funnit på att kalla påvar, biskopar, präster och klosterfolk det andliga ståndet, men furstar, herrar, hantverkare och jordbrukare det världsliga ståndet, vilket ju är lögn och hyckleri. Dock må ingen bli skrämmd av detta, och det av följande skäl: Alla kristna tillhör nämligen i verkligheten det andliga ståndet, och det finns ingen skillnad emellan ... Följaktligen blir vi alla genom dopet vigda till präster, såsom Petrus säger i sitt första brev [2:9]: ”ni är ett konungligt prästerskap och ett prästerligt konungadöme”.

Det är detta som kom att kallas det allmänna prästadömet. Och det inne-

bär att var och en har möjlighet och rättighet att tolka Skriften, inte bara de vigda. Luther skriver:

(Det är) en fräckt uppdyktad fabel, och de (papisterna) kan inte anföra en enda bokstav som bevis för, att det tillkommer påven allena att utlägga Skriften eller bekräfta dess utläggning ... Så var även Bileams åsna klokare än profeten själv. Talade Gud den gången genom en åsna mot en profet, varför skulle han inte fortfarande kunna tala genom en from människa mot påven?

Inför Gud och i tron är vi alla lika – i församlingen finns ingen skillnad mellan människa och människa, där är demokratin fullständig. Detta är en av grunderna för vårt, till synes självklara, bibelstudium bland ungdomar, lekmanakårer, syföreningar, studiegrupper, personalsamlingar m.fl. Där lyssnar vi till varandras bibeltolkningar, inte sällan utifrån frågan: "Vad säger denna text till dig?"

Friheten i etiken

För det tredje – friheten i etiken.

I boken *Om goda gärningar* behandlar Luther frågan om gärningarnas plats när det nu är klart att man frälses av tro allena. Hans svar är att det viktigaste budet och därmed den viktigaste gärningen är att "inte ha någon annan gud än Gud", att leva efter första budet. Tron på Gud är den enda nödvändiga gärningen och ur den kommer alla andra gärningar fram som trons frukter. Av vår tro på Gud följer att vi inte dräper, inte begår äktenskapsbrott, inte stjälar

inte vittnar falskt etc. Luther:

Om alla ägde tron, behövde vi inte längre någon lag, utan var och en skulle av sig själv alltid göra de goda gärningar som förtröstan på Gud lär honom.

I etiken råder full frihet i praktiken, en frihet som är styrd endast av tron på Gud och kärleken till medmänniskan. Det etiska livet behöver inte regleras mer än så. Luther för oss tillbaka till grundläggande elementa i tro och liv och befriar oss från alla kyrkliga måsten. En intressant iakttagelse från Luthers tid är att när idén om att ge allmosor till fattiga inte längre var nödvändigt för avlat och frälsning spreds, så var man tvungen att inrätta "fattigkassor" i städerna!

Frihet från kyrkans tvång

För det fjärde – frihet från att i samhället av kyrkan tvingas tro eller leva på ett visst sätt.

Kyrkan som institution och med sina ämbeten kan och får inte styra samhället. Samhället styrs av lag och ordning som kommer från skapelsens och historiens Gud. Men där råder religionsfrihet – makt och svärd skall inte tvinga till tro. Överheten – samhällets lagar – råder över kroppen och det jordiska inte över själen och tron. Ungefär så skriver Luther i boken *Om den världsliga överheten. Hur långt man är skyldig att lyda den*. Guds goda skapelse ska upprätthållas. Luther var emot våld och förstörelse, sådant som splittrar skapelsen, vilket han såg som djävulens verk. Överheten har sin funktion i att upprätthålla den

världsliga ordningen i skapelsen, men den är alltid underställd Gud. Luther anklagas ibland för att bygga reformationen på furstarnas inflytande och klart är att hans egen kurfurste, Fredrik den Vise, var garanten för både Luthers verksamhet och överlevnad. Men Luther var inte politisk i världslig mening, även om reformationen hade politiska konsekvenser. Inte bara kyrkan reformerades, så också undervisningen på universitet och i skolor m.m. Ibland vill man koppla dagens sekularisering till reformationens framfart men enligt Luther styrs både den världsliga ordningen och evangeliet av en och samma Gud. Luther hade ett eskatologiskt perspektiv – evangeliet kommer i en framtid att segra. Tills dess behövs den världsliga ordningen i ett samhälle som ännu inte helt lever efter evangeliet. Men det världsliga inflytandet kan aldrig påverka vårt förhållande till Gud och vår frälsning, där råder friheten!

GÖRAN AGRELL

TD, f.d. direktor Stockholms teologiska institut

PETER STRÖMMER

Komminister, Solna församling, Stockholms stift

Lästips

www.luther2017.se

www.lutherinfo.se

www.luther2017.de

www.svenskakyrkan.se/reformationsjubileum2017

Martin Luther. *Om en kristen människas frihet* (Verbum 2011)

★ Även publicerad på hemsidan

Svensk Kyrkotidning

